

BIBLIOGRAFI NÄVER

GÖTEBORGS UNIVERSITET

BIBLIOGRAFI

Denna kommenterade bibliografi har sammanställts under hösten/vintern 2015. Litteraturoversikten har utförts som en del av projektet Traditionella takmaterial på Hantverkslaboratoriet på Institutionen för Kulturvård, Göteborgs universitet.

Tanken med bibliografin är att ge en överblick över litteratur som finns skriven om ämnet nävertak och korfattat sammanfatta dess innehåll, samt att kunna fungera som en vägledande hjälp för dig som söker kunskap och litteratur i ämnet.

Bibliografin är uppförd i kronologisk ordning efter utgivningsår, med senast publicerad litteratur först.

FÖRKLARINGAR

Under titeln finns angivet med bokstäver vad texten behandlar. Detta för att underlätta sökandet om du t.ex. bara är intresserad av litteratur av historisk karaktär. Nedan följer en beskrivning av de olika områden som bokstäverna betecknar.

Följdordningen på tecknen är tänkt att ge en fingerledning om var tonvikten i texten ligger.

De texter som inte är märkta med någon bokstav har bedömts ge för begränsad information för att kategoriseras in under beteckningarna, alternativt behandlat ämnesområden som ligger utanför kategorierna.

H = Historiska perspektiv

Anger om texten behandlar materialets och/eller taktäckningsteknikens historia. Äldre litteratur kan förstas vara historiskt intressant och utgöra ett tidsdokument i sig, men årtal för publicering får i det avseendet tala för sig självt.

M = Material

Beskrivning av näver som material, näverfläkning, lagring, hantering med mera.

T = Tekniska perspektiv

Omfattar tekniska beskrivningar av läggning och lagning, takkonstruktionens uppbyggnad, skador och vanliga problem, projektering och dylikt.

A = Antikvariska perspektiv

Innefattar frågeställningar, resonemang, råd och argument av kulturhistorisk karaktär vid nyläggning och bevarande av nävertak.

! = Rekommenderad litteratur

Märkningen är en subjektiv bedömning av litteratur som har ansetts särskilt intressant. Det kan antingen utgöra en särskilt bra sammanfattning för den som vill få grundläggande kunskap, vara en särskilt bra beskrivning av någon del alternativt komma med en ny intressant infallsvinkel.

AVGRÄNSNINGAR

Genomgång av litteratur har utförts på biblioteket på Institutionen för kulturvård i Mariestad, Slöjd och Byggnadsvård Nääs bibliotek, Kungliga Tekniska Högskolan samt genom litteratursök på Libris och Kungliga Biblioteket. Litteraturoversikten är begränsad till nordisk litteratur.

Bibliografin gör inget anspråk på att vara allomfattande eller vetenskapligt vattentät men är resultatet av en noggrann genomgång av ovanstående biblioteks litteratur.

En sammanställning över digitala källor avslutar bibliografin. Dessa källor har i sig inte granskats närmare men en bedömning av trovärdighet och relevans för oversikten har gjorts.

Länkar till digitala källor är från hösten 2015 och kan därför vara, eller bli, inaktuella.

Hantverkslaboratoriet
Magasinsgatan 4
Box 77, SE-542 21 Mariestad
+46(0)31-786 93 00
craftlab@conservation.gu.se
www.craftlab.gu.se

© Hantverkslaboratoriet 2017
Denna bibliografi är sammanställd av Frida Sewén
Grafisk form: Anna O Söderström
Tryck: Vadsbotryck
ISBN: 978-91-981883- 8-7

SAMVERKANDE PARTER

Grevillis fond
Göteborgs universitet
John Hedins stiftelse
Kulturmiljöforum
Mariestads kommun
Nämnden för hemslöjdsfrågor
Riksantikvarieämbetet
Statens fastighetsverk
Svenska kyrkan
Sveriges hembygdsförbund
Västra Götalandsregionen

Finngårdens byggnader. (2015). Lekvattnet: Torsby Finnskogscentrum

T M A H

Sid. 42–47. I denna skrift står skrivet att näver under första hälften av 1800-talet var det vanligaste tätningsmaterialet i skogsbygderna men senare ersattes med exempelvis sticktak. Nävertaken behölls ovanligt länge på just finngårdarna. Idag finns bara ett fåtal gamla nävertak kvar. Nävertakens konstruktion och läggningsteknik beskrivs och illustreras med fotografier av gamla nävertak och nya omläggningar med näver och halvklover, dialektalt kallade farjtak, samt uppritning av konstruktionen. Stycken om näver som material samt 1950- och 60-talens restaureringsideologi då flera finngårdar restaurerades finns också med.

Hidemark, Ove & Söderström, Göran (2014). Så renoveras torp & gårdar. 10. utg. Stockholm: Massolit

H

Sid. 116. Hidemark skriver att torvtaket, med sitt fuktisolerande lager av näver, ännu på 1600-talet var det vanligaste taktäckningsmaterialet på boningshusen, inte minst i städerna, och förekom mer allmänt på landsbygden ända fram till mitten av 1800-talet. I stycket om vedtak nämns inte näver som del i konstruktionen.

Boken har getts ut i tio upplagor. Texterna i fjärde upplagan från 1986 och refererad upplaga från 2014 är i stort sett identiska.

Haugen, Arnt Mange. (2013). Torvtak i norsk byggjetradisjon. Oslo: Arkitektur- og Designhøgskolen i Oslo.

T M H

160 sidor. Denna masteruppsats har till syfte och mål att samla skrivet material till en mer tillgänglig sammanfattning om torvtak. Dessutom vill författaren testa hypoteser baserade på nyare facklitteratur och »etablerade haldningar pa byggeplassar« om antalet lager näver som traditionellt lagts samt studera hur läggning av torvtak har utvecklat sig.

Näver som det traditionella och vanligaste tätskiktet i torvtakkonstruktioner har sin givna del i uppsatsen. Första kapitlet beskriver torvtaket och byggnaden där

»Never som tettesjikt« beskrivs i ett eget stycke om egenskaper samt historisk och geografisk förekomst. Även andra taktäckningsmaterial där näver kan ha förekommit som del i konstruktionen finns omnämnda, så som brädtak och skiffertak.

Andra kapitlet behandlar torvtakets uppbyggnad och även här har näver ett eget stycke. Här står att det äldsta kända spåret av nävertäckning i Norge finns på en gravkammare från runt 900 år f.Kr. Flera exempel på nävertäckningens förekomst från olika tidsepoker ges. Det står att i flera norska dialekter har den lokala benämningen på näver varit »tak«, vilket säger något om materialets betydelse. Materialet näver beskrivs närmare i sin uppbyggnad och med egenskaper. Bland annat omskrivs näverns goda beständighet. Beständigheten mot svampangrepp och röta antas dels bero på att dess täthet kan göra det svårt för mikroorganismer att komma igenom dess yta. Den andra och kanske viktigaste faktorn anges vara innehållet av det antibakteriella ämnet betulin som finns i näver.

På 18-1900-talet framhålls att importen av näver från Ryssland var betydande. Den var tunnare än den norska, lades ofta dubbel och syddes i kanterna med ett slags strå eller liknande. Fläkning av näver beskrivs med lämplig skördetid och lagring. Därefter beskrivs läggningsteknik och antal lager som hittats exemplifierat i litteratur. Här står att många lager näver inte utan vidare behöver innebära ett tätt tak. Sättet som nävern läggs på är helt avgörande för tätheten.

Kapitel tre har rubriken Kunnskap om torvtak i litteraturen. Litteraturen om torvtak är enligt Haugen inte särskilt omfattande, men kortare beskrivningar finns i ett flertal byggnadsläror samt i antikvarisk facklitteratur. Här redovisas utdrag och information som hittats i de skriftliga källorna. Bland annat behandlas fenomenet att spika näver. Det förmodas hänga ihop med takvinkel och att underlagsbräddor blev »finare« och glattare. Näverkvalitet av tunnare och finare slag, t.ex. importerad näver från Ryssland, kan också ha spelat in. Hållbarhet, livslängd och antal lager näver på byggnader med torvtäckning presenteras och diskuteras. Frågan om många lager

näver har isolerande motiv ställs.

Följande kapitel behandlar miljön på torvtaket, planter på torvtaket och underhåll av torvtaket. Uppsatsen avslutas med slutsatser, en plantlista med lämpliga arter på torvtak och exempel på arter som är olämpliga samt en litteraturlista.

Stigsdotter, Marit & Hertzberg, Bertil (2013). Björk: trädet, människan och naturen. Stockholm: Balkong

M

Sid. 87–92. Under rubriken »Naturens unika kompositmaterial – Björknäver i båtar, burkar och byggnader«, beskrivs näverns egenskaper, dess många användningsområden traditionellt, historiska anekdoter, dess forna betydelse och idéer om potentiella nya användningsområden idag.

Om näver till tak står att det var en intensivt omsatt handelsvara redan under 1500-talet och att tydliga regler för hur handelsnävern skulle se ut och hanteras fanns; tjock och plan skulle den vara. För att åstadkomma detta kunde nävern läggas i vatten eller värmas framför öppen eld för att mjukna och sedan läggas i press. »Näverflängiare« var under 1600-talet ett yrke, och fogden kunde utkräva näver som skatt, vilket säger en del om dess stora betydelse. I denna text står att nävern skulle läggas i tre lag på tak. Åtgång i kvadratmeter skog finns angivet, liksom den beräknade livslängden för ett nävertak på fyrtio år med täckningsmaterial av helt eller klivet rundvirke eller torv.

Godal, Jon Bojer (2012). Tekking og kledning med emne frå skog og mark: frå den eldre materialforståinga. Trondheim: Akademika

T M H A I

Sid. 237–345. Detta är den överlägset mest omfattande litteraturen om näver och nävertak. Ändå menar författaren själv att det bara är ett spadat i ett omfattande tema.

I Norge har nävertaken varit vanligt förekommande, med en rik variation på sätt att lägga näver och med många olika taktäckningsmaterial och metoder. Kapitlet om näver på tak i denna bok bygger på ett

antal analyserade och dokumenterade exempel på nävertak, samt en allmän översyn.

Nävern beskrivs ur historiskt perspektiv, dess användning och betydelse, dess egenskaper, storlek, karaktär och förutsättningar att bli bra näver till taktäckning, liksom teknik, tidpunkt och inverkan faktorer för att skörda näver och lämplig lagring. Läggning av näver på tak beskrivs utförligt och utifrån flera informanter och lokala traditioner, med olika infallsvinklar, synpunkter, varierande tekniker, läggningensmönster och antal lager. En del av det inledande kapitlet behandlar också olika typer av övertäckningar och takkonstruktioner.

Efter den inledande delen följer stycken skrivna av olika medförfattare. Den första behandlar nävertakt och nävertäckning i Troms, skriven av Roald Renmaelmo. Här nämns en metod där flak läggs med yttersidorna mot varandra och sys ihop för att motverka att de krullar sig. Vi får också bl.a. följa några informanter och traditionsbärare med erfarenhet av nävertakt och nävertäckning, deras arbete, iakttagelser och egna erfarenheter, samt dokumentation och analyser från några olika tak. Resonemang om restaurering av gamla tak ges också av Roald Renmaelmo.

Nästa del har rubriken *Nevertekking i Hordaland* är skriven av Trond Oalann.

Även denna text har författaren intervjuat ett par traditionsbärare samt kartlagt skriftlig information om nävertäckning i Hordaland. Den ena informanten berättar om näverskörd, lagring, benämningar och sortering av näver och relativt utförligt om läggningsteknik och tips att tänka på vid nävertäckning. Underhåll och skador behandlas också. Den andra informanten sammanfattar kortfattat läggning av näver och torv. De tekniska lösningarna vid läggning skiljer sig något åt mellan informanterna.

Följande stycke är skriven av Grete Holmboe och har rubriken *Riving og legging av never og torv i indre Ryfylke*. Hon har på Ryfylkemuseet samlat information om näver och torv i många år och arrangerat och dokumenterat praktiska projekt på temat, med mer eller mindre erfarna traditionsbärare inom nävertäckning. I texten får vi beskrivningar av nävertakt,

lämplig förvaring, torven och takets konstruktion, läggningsteknik och underhåll.

Avslutningsvis presenteras ett dokumenterat projekt i Gudbrandsdalen med en kort text och flera sidor fotografier med tillhörande bildtexter.

Kapitlet är i alla delar rikligt illustrerat med fotografier.

Palmquist, Suzanne, Björklund, Monica & Lahn, Tore (red.) (2011). *En levande Finnskog – vårt felles ansvar: slutrapport. [Hamar]: Hedmark fylkeskommune*

T H A M I

Sid. 45, 91–94, 130–131, 136–138, 219–225.

I denna rapport om Finnskogens bebyggelse och miljöer har mer än 400 byggnader i framförallt Värmland och norska Hedmark inventerats och dokumenterats. I rapporten finns artiklar av olika artikelförfattare och i några av dessa finns nävertaket omskrivet.

I en artikel med rubriken *Skogsfinnernes byggeskikk* finns nävertaket angivet som karaktäristiskt och vanligt förekommande på skogsfinska byggnader (sida 45). Traditionen att använda näver som tätskikt på tak antas ha förekommit åtskilligt längre fram i tiden just i finnbygdsområden än i de flesta andra bygder i Sverige och Norge.

På sida 91–94 berättar hantverkaren och finntorpsägaren Jo Husmo om två omgångars restaurering av nävertaket på hans gårds rökstuga. Han berör också bristen på både traditionsbärare och materialtillgång för nävertakläggning. Texten illustreras av fotografier.

Även i artikeln *Branntakster ogbyggeskikk på to finnskogsgårder* nämns näver som tätskikt under de vanligt förekommande vedtaken (sida 130).

På sida 136–138 finns att läsa om restaurering av nävertaket på bastun på finngården Nedre Øyeren i Norge. Tillsammans med fotografier beskriver texten konstruktion och utförande vid omläggning. Bastuns nylagda tak är enligt artikelförfattarna troligtvis »det beste eksemplet på både helhet og detaljer for et skogsfinsk nevertak.«

Som sista artikel i denna rapport finns *Faktablad om nävertak* av Monika Björklund. Faktabladet samman-

fattar historia, konstruktion, läggning och näver som material. Restaureringsideologier under 50- och 60-talen och i projektets samtid diskuteras. Texten illustreras av fotografier av omläggning och befintliga nävertak samt uppritning av ett farjtaks konstruktion med näver som tätskikt. Faktabladet ger en matnyttig, tydlig och lättillgänglig beskrivning av nävertak och läggning av nävertak.

Gudmundsson, Göran (2010). *Stora boken om byggnadsvård: inspiration, tradition, praktiska råd. Stockholm: Bonnier fakta*

Sid. 129, 135. I ett inledande stycke om tak och takmaterial i allmänhet samt i ett stycke om taklutningar för olika material nämns torvtak med näver som tätskikt. I en kort och ganska allmän text om torvtak står att ganska många torvtak läggs nere i Europa igen, dock med plastmatta/platonmatta istället för det traditionella utförandet med näver. Här beskrivs nävern som det egentliga taktäckningsmaterialet, där torven lades bara för att hålla nävern på plats och skydda den mot solljus.

Andersson, Göran & Blomberg, Anna (2008). *De nordsvenska timmerhusens konstruktion; Tak. Östersund: Timmerdraget*

H

Sid. 10–12. Under rubriken *Taktäckning – tätskikt och täckning* beskrivs taktäckningstekniker med takved (täckved) respektive torv, där näver traditionellt utgjort tätskikt. De anger också vilka takkonstruktioner som varit vanliga för nämnda taktäckningar, och därmed hört samman med nävertak.

Ritningar och uppmätningar av tak där näver utgör tätskikt finns förutom i anslutning till texten på flera ställen i tillhörande ritningsbilaga, där takkonstruktionerna också finns sammanfattade i text.

Bäck, Kalle (2008). *Sverigebild: en historia om rödfärg, tegel, trädgårdar och byggnader eller Hem och hus : bebyggelseförändringar på landsbygden 1840–80. 1. uppl. Borensberg: Noteria*

Sid. 124–129. Här står att läsa om torvtakens utbredning och förekomst i Östergötland under 1800-talets

andra hälft, uppgett i procent. Nävertaket nämns inte i sig, men kan som regel antas utgöra tätskikt på torvtaken. Torvtaken anges efter tegeltaken ha varit det vanligast förekommande taktäckningsmaterialet under denna period.

Olsson, Lars Eric (2007). *Vård av gamla hus: undersöka och åtgärda. Rev. utg. Västerås: Ica*

Sid. 53–54. I ett stycke om torvtak står att näverunderlag läggs i två skikt. Vid omläggning av torvtak avråds användning av näver då det anses svårt att få tätt och rekommenderas bara av estetiska skäl läggas i takets nedkant. S.k. underhållsfri takpapp eller plastduk förespråkas i näverns ställe.

Även för trätak nämns nävern som tätskikt.

Holmberg, August (2006). *August Holmbergs byggnadslära. Stockholm: Nordiska museets förlag*

M T

Sid. 143–146. Beskrivande text om nävertäkt, förvaring av näversjök och nävertäckning som tätskikt på torvtak. Beskriver också lämpligt utförande vid takkrokar och takets möte med högloftets vägg. I stycket finns en illustration på torvtakets konstruktion.

Thurell, Sören (2005). *Vårda och renovera trähus. Stockholm: Natur och kultur/Fakta etc.*

T

Sid. 120. I ett stycke om gräs- torv- och vedtak frågar sig författaren om det inte bör kallas nävertak, eftersom det är det egentliga ytskiktet (snarare tätskiktet). Dess vattenavvisande och goda rötbeständighet nämns som egenskaper och läggning av näver med torvtäckning beskrivs i ett par meningar.

Gällande skador, underhåll och utbyte för ovan nämnda taktäckningar samt vedtak står om nävern att den trots sin långa hållbarhet med åren blir otät. Vid utbyte presenteras flera moderna material som kompletterande tätskikt under nävern.

Taawo, Kjell & Wernevik, Lena (2005). *Lantbrukets byggnader: bebyggelse på den sörländska landsbygden. Nyköping: Sörmlands museum*

Sid. 2, 6. Näver nämns i en mening som fuktisolerande skikt på torvtak, samt som en möjlig underlagstäckning på skiffertak.

Flatland, Roar (red.) (2005). *Råd og tips: om utvendig restaurering av eldre trehus. [Arendal]: Fylkesmannen i Aust-Agder*

Sid. 24. I ett kort stycke om torvtak står att det tidigare användes näver i 7–8 lager under torven.

Renmaelmo, Roald & Holmin, Siv. (2004) *Bjørkenever til nytte og glede. Troms:*

M T

Här beskrivs näverskörd och lagring med text och fotografier. Några sidor ägnas åt näverslöjd och ett par sidor åt taktäckning med näver. Dess egenskaper som taktäckningsmaterial, mer utförligt om hur nävern läggs i press för lagring samt översiktligt om läggning beskrivs. Även torvens egenskaper och läggning finns kort beskrivet.

Hemgren, Per (1998). *Bygga tak: [inspiration, idéer, bygg själ, opphandling]. Rev. utg. Västerås: Ica*

T

Sid. 72–75. I stycken om torvtak och vedtak nämns näver som tätskikt. För torvtakskonstruktionen nämns att nävret lades i fem lager.

Vid reparation av dessa typer av tak står att man kan lägga plastmatta som tätskikt istället och endast använda näver för att skyla plastmattan där den annars skulle bli synlig.

Wahlöö, Claes & Werner, Heinz (red.) (1996). *Restaurering av Blekingegården: 1995–1996. Lund: Kulturen i Lund*

T

Sid. 28–31. Läggning av näver beskrivs relativt utförligt i denna material- och arbetsbeskrivning gällande restaureringen av Blekingegården, vars taktäckning är av torv. Fotografier kompletterar texten.

Christensen, Arne Lie (1995). *Den norske byggekikken: hus og bolig på landsbygda fra middelalder til vår egen tid*. Oslo: Pax

H T

Sid. 64–66. I stycket om taktäckning under rubriken Taket – husets femte vegg, nämns nävertaket och de olika täckningsmaterial som använts för att skydda nävern från solljus och hålla den på plats, så som torv, ved och eventuellt ett lager sten. Nävertäckningen i flera lager och dess funktion som tätskikt beskrivs kort. Det står också att läsa att god näver i vissa delar av Norge var svår att få tag på och behövde köpas långväga ifrån. I inlandsbygder och upp mot fjället där det var gott om björkskog var torvtaken särskilt vanliga tack vare materialtillgången.

Ytterligare en taktäckningsmetod som invandrade med finnarna på 1600-talet beskrivs, där yttertaket bestod av dubbla lager störar med flera lager näver som tätskikt däremellan. Som extra isolering lades ett innertak av störar med ett jordlager ovanpå.

Hall, Thomas & Dunér, Katarina (red.) (1995). *Svenska hus: landsbygdens arkitektur: från bondesamhälle till industrialism*. Stockholm: Carlsson i samarbete med Riksantikvarieämbetet och Sveriges radio

H T

Sid. 92–94. Under kapitelrubriken Svenska tak av medförfattaren Olof Antell nämns näver som ett av de takmaterialen som användes på våra första byggnader. I den allmänna, inledande texten behandlas bl.a. taklutningar och lämpliga takformer för olika taktäckningstyper. I ett kort stycke om torvtäckta tak beskrivs de äldsta taken som troligtvis lagda på sammanflätade vidjor med vattentätande skikt av vass eller näver. I stycket om tak av bilat eller klivet virke framställs nävern som det egentliga taktäckningsmaterialet, där vedens funktion enbart varit att hålla nävern på plats.

Vedtaket och torvtakets uppbyggnad finns illustrerat.

Frøstrup, Anders (1995). *Rehabilitering: konstruksjoner i tre*. 2. oppl. Oslo: Universitetsforlaget

T

Sid. 270. Näver nämns som del i torvtakets traditionella uppbyggnad, lagt i minst 6 lager. Dock senare ersatt av tjärpapp som tätskikt och näver enbart som dekoration

Olsson, Lars Eric (1994). *Gamla hus: undersöka och åtgärda*. Solna: Svensk byggtjänst

T

Sid. 41, 43. Torvtak och trätak finns beskrivna i korta stycken i denna bok, vari näver i dubbla lager anges som det vattentäta skiktet. Vid omläggning av ett torvtak står att man bör undvika att använda näver då denna är svårt att få riktigt tät. En s.k. underhållsfri takpapp rekommenderas i dess ställe.

Riksantikvarens informasjon om kulturminner. Informationsblad 3.5.1. *Vedlikehold av torvtak*. (1991).

Oslo: Riksantikvaren

T

Informationsbladet inleds med ett kortfattat generellt stycke om torv på näver, där nävret anges som takets täthet mot vatten och torvens funktion av att hålla nävern på plats. Därpå följer stycken om skador och skadeorsaker, underhåll, renovering och förebyggande åtgärder, men där behandlas enbart torven.

Karlsen, Edgar (1989). *Laerebok i lafting*. Oslo: Univ.-forl.

T

Sid. 52. Näver som underlag för torv ska enligt denna beskrivning vara minst 5–6 lager. Det anges dock vara svårt att få tag på näver, men de ersättningsmaterial som finns måste enligt författaren ändå anses som mycket bättre.

Sjömar, Peter (1988). *Byggnadsteknik och timmermanskonst: en studie med exempel från några medeltida knuttimrade kyrkor och allmogehus*. Göteborg: Chalmers tekniska högsk.

M T

Sid. 164–165. Text om materialet näver, om använd-

ning av näver som tätskikt samt om hur täckning har utförts. Tre olika utföranden av vedtak med tätskikt av näver finns redovisade med principskisser. Exempel på två olika näversjok passande för olika delar på taket finns beskrivna med fotografi och text, samt ett arkivfoto från en näver- och vedtäckning ovanpå ett gammalt pärttak (stickspån).

Madsen, Arne (1987). *Vedlikehold av fredede og bevaringsverdige bygninger*. Oslo: Riksantikvaren

Sid. 15. I texten som berör taktäckning på äldre byggnader finns ett kort stycke om torvtäckning. Här står att torven blev lagt på flera lager näver, 6–8 lager eller ibland mer. Men näver anges vara svår att få tag på och ersättningsmaterial av plast läggs istället vid reparationer av torvtak.

Kulturminnesvård: informasjon. Tema tak. (1984). Stockholm: Riksantikvarieämbetet

T M

Sid. 32–34. Artikeln om näver- och vedtak i denna tidskrift från Riksantikvarieämbetet inleds med meningen; »Näver är en alldeles utmärkt 'takpapp', och förutom att materialet bara finns att tillgå i mindre format skulle det enligt författaren möjligen gå att påstå att nävern har än bättre egenskaper som tätskikt på tak, och dessutom till många andra användningsområden. Läggnings teknik av nävertak beskrivs kort. Även i beskrivningen av vedtak anges hur nävern läggs på underlaget av störar. I beskrivningen av torvtak står att ett vattentätt skikt av näver på träpanel har lagts och fortfarande bör läggas på museala byggnader men att näver nu är dyrt och svåranskaffat och därför generellt bytts ut mot ersättningsmaterial.

Våra hus: råd om vård. (1984). Umeå: Västerbotten

T

Sid. 213. Nävertak med täckning av torv eller träslanor för att hålla nävern på plats nämns här med några meningar och ett par fotografier. Taktäckningstyperna anges ha varit vanliga i Västerbotten fram till 1860-talet då det ersattes av spåntaket.

Johnsson, Henrik & Palm, Ola (1984). *Näver: en studiebok i näverslöjd*. 1. oppl. Stockholm: LT

M

Sid. 9–10. I det inledande kapitlet om historik finns stycken om lagstiftning och handel, som berättar om näverns stora betydelse för bl.a. taktäckning, samt ett stycke med rubriken *Nävertak och flaknäver*. Här behandlas kortfattat dess historiska användning och vanliga täckningar på nävern som torv och takved. Här anges tre lager som det minsta för ett riktigt bra tak.

Nilsson, Eva & Hedman, Agda (1984). *Mer av näver*. Stockholm: LT

M

Sid. 10–13. Denna bok inriktar sig enbart på näverslöjd, men innehåller ett stycke om att skörda näver som också är applicerbart för den som vill fläka näver till tak.

Gode råd om tak på eldre hus. (1983). Oslo: Foreningen til norske Forntidsminnesmerkers Bevaring

T

Sid. 8, 18. I ett stycke om torvtak under rubriken *De tradisjonelle tekkematerialene* står att nävertäckning i upp till 16 lager har förekommit. Ett sådant tak ska ha kunnat hålla i hundra år, medan ett tak med 6 lager beräknas hålla i 30 år. Konstruktionen och funktion av torvtak med tätskikt av näver beskrivs på sid. 18, men för nytt utförande eller renovering föreskrivs utförande med tätskikt av papp och plast.

Werne, Finn & Östnäs, Sara (1983). *Bygge i Bohuslän*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Sid. 74. I beskrivningen av torv-, tång- och tegeltak står att torvtaket lades på ett lager av tång, alternativt på en del håll näver i tångens ställe.

Drange, Tore, Aanensen, Hans Olaf & Braenne, Jon (1981). *Gamle trehus: reparasjon og vedlikehold*. Oslo: Universitetsforlaget

T

Sid. 35–37. I en text om torvtäckning finns ett kort stycke om näver och torv där det står att näver läggs i

minst 6 lager, men att upp till 15 lager har använts. Gällande hållbarhet står att ett torvtak kan hålla mellan 30–100 år beroende på utförande, klimat och antalet näverlager. Vid omläggning föreskrivs användning av näver enbart längs alla synliga kanter.

Både fotografier och uppritningar på torvtak illustrerar texten.

Härö, Elias & Kaila, Panu (1978). *Österbottensgården: handbok för renovering*. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto

T H

Sid. 100. Här finns ett stycke om näver under rubriken Vattentak. Vanliga konstruktioner och täckning med torv eller takved för att hålla nävern på plats beskrivs. Det står att läsa att brädtaket tog över som dominerande takmaterial i Österbotten under 1700–1800-talen, när tillgången på näver började tryta och sågning av brädor blev vanligare.

Nilson, Siv & Nilson, Key L. (1977). *Gammalt och fint: en bok om gamla hus*. Stockholm: LT

Sid. 43. I ett kort stycke om torvtak nämns näver som underlag mot träet.

Christie, Håkon (1976). *Middelalderen bygger i tre*. 2. opl. Oslo: Univ.-forl.

Sid 28, 30. Näver nämns i en mening som tätskikt mellan brädtak och torv. Även illustrerat med bild.

Håkansson, Sven-Gunnar (1976). *Från stock till stuga*. Västerås: Ica bokförl.

Sid. 138, 140. I texten finns stycken om ved- och torvtak där näver nämns som tätskikt. På vedtak står att det lagts i upp till sex lager och på torvtak minst sex lager. För den som vill lägga vedtak på sitt timmerhus idag står dock att man knappast kan använda näver då det är svårt att på tag på så stora mängder som krävs.

För torvtak beskrivs läggning av näver med några meningar. En illustration över nävertäckning kompletterar beskrivningen.

Cederberg, Christer & Olsson, Daniels Sven (1975). *Råd i byggnadsvård*. 2., utökade uppl. Falun:

T

Sid. 23. Denna skrift baserar sig på Dalarnas museums erfarenheter av byggnadsvård av länets äldre byggnader. Vedtak och torvtak finns omnämnda med näver som tätskikt. Torvtak anges dock vara relativt ovanligt i Dalarnas byggnadskultur. För omläggning av vedtak föreskrivs Onduline-plast eller Plagan-plåt som vattenisolerande skikt, och tryckimpregnerad takved för längre hållbarhet. För torvtak står endast att det är viktigt att isoleringen under torven är tät.

Gustafsson, Gotthard (1972). *Skansens handbok i vården av gamla byggnader*. [2. uppl.] Stockholm: Forum

T

Sid. 46–52.

Nävertäckning finns beskrivet som tätskikt på ved- och torvtak.

För vedtak står att underpanelen varit klädd med ett vattenavvisande skikt av näver eller granbark, eller båda delar. Hur granbarken har lagts framgår inte. Om näver står att den ska läggas i minst fem skikt, och en beskrivning av läggning ges. För bättre värmeisolering kan ett lager av mossa, ljung och bärris läggas under nävern.

P.g.a. svårigheten att få tag på näver står att Skansen har klätt det osynliga underlaget på sina ved- och torvtak med ersättningsmaterial sedan ett par årtionden tillbaka. I stycket om torvtak finns utförandet för läggning av näverrensor på synliga ställen vid takskägg, vindskivornas insidor och mellan krok och mullås beskrivet.

För ett riktigt lagt torvtak står att näverlagren ska vara i 8-10-dubbel täckning.

Taktäckningstypernas uppbyggnad redovisas också med perspektivskisser på taken i genomskärning.

Skansens handbok i vården av gamla byggnader är utgiven i tre upplagor. Andra och tredje upplagan har studerats. Texten är identisk mellan de båda upplagorna, men den tredje upplagan är kompletterad med flera fotografier av både vedtak och torvtak.

Auby, Ernst (1958). *Husbyggnadslära: kurs 1*. 7., omarb. uppl. Stockholm:

T

Brev 9, sid 17–18. I ett stycke om torvtak anges att tjärad björknäver i gamla torvtak användes som intäckning över brädbeklädnaden. Användning av asfaltpapp i dess ställe avråds, då den »på mycket kort tid förintas«, och tjärad näver rekommenderas därför även på de sällsynta fall av nya utföranden av denna taktyp på t.ex. sportstugor eller jordkällare.

Karlström, Frans Teodor (1955). *Handbok i bygge: Råd och anvisningar för stuge- och villabyggare m. fl.* .... 14. uppl. Bodafors: G. A. Pettersson

Näver nämns i ett kort stycke om torvtak och anges läggas på underliggande panel i tre lager.

Holmgren, J., Landmark, Ole & Vesterlid, Arne (red.) (1954). *Husbygging*. Bd 2. Oslo: Aschehoug

T

Sid. 122–123. Nävertäckning nämns med ett par meningar och i uppritning av takuppbyggnad som del i torvtäckning på timmerhusets takkonstruktion. Enligt beskrivningen täcks taket som regel med tjärpapp under de 2–3 lagren med näver.

Holmgren, J., Landmark, Ole & Vesterlid, Arne Brøndum-Nielsen, Johannes & Erixon, Sigurd (red.) (1953). *Nordisk kultur: samlingsverk. 14, Från trä till stål*. Stockholm: Bonnier

M

Sid. 63. I ett stycke om torvtak nämns näver i en mening: »Till isolering under torven har man i allmänhet begagnat näver och då sådan icke stått till buds, granbark, balm, ljung, ris e.d.«

I beskrivning av vedtak står att »Det för övre Sverige mest karaktäristiska täckningsmedlet har varit ved lagd på näver«. Vedtakets historia och olika utföranden beskrivs vidare, men nävret som del i taket nämns inte mer än i ovanstående mening.

Sid. 100–102. I ett kapitel med rubriken *Om näverarbeten i Fennoskandinavien* beskrivs näver som material, användningsområden, utbredning och egenskaper. Näverlöpning, d.v.s. skördning av näver,

beskrivs också. Om näver på tak står bl.a. att »Nävertaken höllo i 60 år och t.o.m. mycket längre, i medeltal tre gånger så länge som takveden.«

Wählin, Ejnar & Velve, Ture (red.) (1951). *Bygg: handbok för hus-, väg- och vattenbyggnad*. Bd 3, Husbyggnad. 1. uppl. Stockholm: Tidskr. Byggmästaren

T

Sid. 648. Kort beskrivning av torvtak där läggning av näver nämns med en mening. Texten inleds med meningen »Torvtak torde numera användas endast i enstaka fall till sportstugor e.d., där man önskar ge byggnaden en ålderdomlig prägel.«

Schoultz, Gösta von (1951). *Dalslandsgårdar*. Stockholm:

Sid. 132. I beskrivning av torvtak nämns näver i förbigående som del i taktäckningen. Istället för eller jämte nävern, står att man kunde ha halm som underlag till torv, vilket enligt refererade skriftliga källor från 1800-talets första hälft påstås ha varit det allmänna för Dalslandsgårdarna i äldre tid.

Vreim, H. (1948). *Laftehus: Tømring og torvtekking*. 4. utg., omarb. og auka Oslo: Noregs Boklag

T M

Sid. 60–62. Här beskrivs torvtaket med ett inledande stycke om hur nävern ska läggas. Enligt den här beskrivningen utförs täckningen i minst 6 lager, men författaren säger sig ha sett ända upp till 15–16 lagers täckning. Han skriver också att »mönåsnever«, alltså näver som läggs över nocken, verkar vara en kvalitetsbenämning då detta näver skulle vara av stora och täta sjok. Vidare skriver han att »Innimellom kan flaka elles vara så små som ei handflate, berre dei vert lagde på ein fagleg måte.«

Stycket berör kvalitet på näver, hållbarhet och nedbrytning på näver, näverns höga kostnad och svårigheten att få tag på materialet. En lösning som beskrivs är då att lägga asfaltpapp under 3–4 lager näver som fästs med lim, alternativt dubbla lager papp och näver endast för syns skull vid takfoten.

Karlström, Teodor (1945). *Handbok i bygge: råd och anvisningar för stuge- och villabyggare m. fl.*. 7. uppl. Bodafors: G. A. Pettersson

T Sid. 55. I ett stycke om torvtak står om näver att »panelen av spåntade bräder parallellt med takfoten beklädes med 3 lager näver, lagd och spikad så, att vatten ej kan tränga igenom.»

Paulsson, Gregor (red.) (1938). *Hantverkets bok. 6, Träbyggnadskonst.* Stockholm: Lindfors

M Sid. 97. Under rubriken *Fuktisolerings- och avtäckningsmaterial* beskrivs näver kort. Tillgången beskrivs som begränsad och påläggningen tidsödande. Näverns roll som takisolering har »numera helt övertagits av s.k. takpapp.»

Lindblom, Andreas, Selling, Gösta, Gustafsson, Gotthard & Behm, Alarik (red.) (1933). *En bok om Skansen: till hundraårsminnet av Artur Hazelius' födelse.* Stockholm: Norstedt

H Sid. Sid 112-114. En intressant historieskildring av torvtaket som bl.a. säger att »Tidigare ha torvtaken haft en vida större utbredning icke blott hos allmogen utan även å herresätena och i stadsbebyggelsen. På den märkliga Stockholmsbilden från 1535, 'Vädersolstavlan', dominerar torvtaken i stadsaspekten, och ännu vid 1700-talets början voro de vanliga.» Nävertäckningen beskrivs inte närmare men nämns på ett par ställen, också som mellanliggande tätskikt på vedtak, lagt i stora flak.

Kreüger, Henrik (red.) (1931). *De tekniska vetenskaperna: bibliotek för teknisk vetenskap och dess tillämpning på svensk industri och byggnadskonst. Avd. byggnadskonst, Bd 4, Husbyggnadsteknik.* Stockholm: Bonnier

Sid. 519. Näver som tätskikt för torvtak omskrivs endast med följande konstaterande: »På takpanelen spikades förr näver i flera lag (vanl.3)«, men följs av meningen »Numera användes i regel någon god asfaltpapp med väl täckande fogar.»

Gramén, L N (1922). *Lantmannabyggnader.: Handbok i lantbyggnadskonst. Med 53 helsidespl., upptagande 75 ritningar samt 370 ill. i texten.* <S.I.>:

Sid. 79. Om nävertak står att det huvudsakligen användes i landets nordligaste delar men att materialet är svåråtkomligt och för tiden när boken skrivs därför sällan utförs. Uppbyggnaden av nävertaket beskrivs som underlag av bräder, näver i flera lag och därpå takved av kluvet eller helrunt virke.

Key, Kerstin (1922). *Hjälp dig själv i bygge och bo!: Praktiska och fullständiga råd och recept för utgiftsbesparande hantverk i hemmet.* 2. uppl. Stockholm: Wahlström & Widstrand

T Sid. 98. I stycket om torvtak i denna bok anges att femdubbla lager näver lades på spåntade bräder. Dock följs informationen av meningen »Då näver numera är svårt att få, kan man använda tjärpapp till beklädnad av taket.»

Bugge, Andreas (1921). *Husbyggningslære 2: træmaterialer og konstruktioner.* Kristiania: Aschehoug

T Sid. 605-607. Sidorna behandlar taktäckning med torv som i några meningar beskriver läggning av näver.

Ekberg, Fredrik R. (1908). *Lärobok i allmän husbyggnadslära för tekniska skolor: innehållande kortfattad redogörelse för byggnadsmaterialierna, byggnads-konstruktioner, uppvärmning och ventilation.* 2 uppl. Stockholm: Chelius

T Sid. 93-94. Här ges en kortfattad teknisk beskrivning för utförande av torvtak och därtill hörande underlagstäckning av näver. »Stora näfverstycken fastnubbas nerifrån och uppåt, väl täckande hvarandra och gående fram under takfotens bräder så att vattnet kan rinna af ofvan näfvern.»

Gällande torvtak står att det »i allmänhet hafva kommit ur bruk, men användes stundom å landet.»

Kolderup, Edvard (1891). *Haandbog i husbyggningskunst.* Kristiania: Aschehoug

T Sid. 224-225. I ett stycke med rubriken Torvtage paa Naever beskrivs hur ett lag näver läggs på underliggande brädtak som tätskikt under torven. Näversjoken ska väljas så stora som möjligt och läggas så att den övre går över den undre, helst med så stort överlapp att näverlaget blir dubbelt. Nävern fästs enligt beskrivningen med små stift.

Henström, Arvid (1869). *Praktisk handbok i landbyggnads-konsten: innefattande läran om byggnadsmaterialierna, bygnadsmaterialiernas bearbetning och sammanfogning, byggnadsdelarnes form, dimensioner och styrka ....* Örebro: Beijer

M Sid. 90. Här ges en kort beskrivning av näverns egenskaper och användning på tak och väggar. Som recept för att ytterligare öka varaktigheten föreslås nävret doppas i en varm blandning av hälften trätjär och hälften stenkolstjär innan påläggning.

Stål, Carl (1854). *Utkast till allmän byggnadslära.* Fahlun:

M Sid. 20. Några meningar om näverns användningsområde, tidpunkt för nävertäkt och kvalitet på näver. »Den säljes Lips:ds vis i bundtar, innehållande 16 till 18 näfverstycken, hvarje af omkring 1 till 1 1/4 qvadratalns storlek.»

DIGITALA KÄLLOR

http://www.lansstyrelsen.se/varmland/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2014/utsikt-2014-04_e-utskick.pdf

Hagberg, Charlotta. (2014). *Var rädd om ditt nävertak.* Utsikt Värmland, Länsstyrelsens tidning för lantbrukare i Värmland.

T M A H

Denna artikel om nävertak beskriver näverskörd, lagring, utförande med utbordskrokar och utbords-

plank samt läggning av näver, farj och vidjor. Text och fotografier är till stor del dokumentation från en kurs i nävertaksläggning. Några tips att tänka på vid läggning av näver finns angivet tillsammans med antikvariska råd. Om näverns historia står att arkeologiska fynd vittnar om att näver användes som taktäckning för över 5000 år sedan. Det står även att »Björknäver i olika kvalitetsklasser var tillsammans med trätjär fram till 1600-talet en av de största exportprodukterna från Norden och materialet har använts i större eller mindre utsträckning över hela Sverige.»

<https://www.youtube.com/watch?v=86zZrCYQpOk> Taktekking med torv. (2014)

T M

En kort film på drygt tre minuter från Vest-Adger-Museet i Norge om torvtäckning på tak med tätskikt av näver. Bland annat visas hur ändarna på nävern stuckits ner i skarvarna mellan planken på taket och blir synliga underifrån.

<https://www.youtube.com/watch?v=EHwOHW6PgVU> Lundholm, Karin. (2014). *Nävertäkt.*

M

En film på 22 minuter som demonstrerar nävertäkt, egentligen avsett som slöjdmaterial. Näver skördas i olika former och bland annat som sjok, vilket kan appliceras på näver till tak.

http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/3310/Varia%202013_35.pdf?sequence=1

Materialguiden [Elektronisk resurs]. (2013). Stockholm: Riksantikvarieämbetet

M H A

Sid. 244-260. Detta kapitel om kork och näver beskriver materialet under rubriker som bl.a. *Antikvariska aspekter, Förekomst, utvinning och framställning, Beständighet, Produktformer och användningsområden, Hantering och bearbetning på arbetsplatsen samt Skadeorsaker och reparationsmetoder.*

Här står att läsa att endast glasbjörkens näver används idag och att den största volymen som används för byggnadsändamål är från västra Ryssland. För bättre vattenavvisande förmåga och ljusbeständighet anges att

näverflaken kan målas med trätjära, helst på båda sidor. Montering av näver vid takläggning finns beskrivet med ett par meningar, så även reparation av taket i ett senare stycke. En kort text om nävrets historia avslutar kapitlet tillsammans med en litteraturförteckning.

<http://www.kulturarv.ax/2013/07/loftboden-vid-jan-karlsgrdnen-har-fatt-nytt-tak/>

T M

På Kulturarv Ålands hemsida finns en artikel från 2013 med rubriken »*Lofboden vid Jan-Karlsgrdnen har fått nytt tak*«. Här beskrivs hur taket som tidigare varit belagd med modern takfilt och näver endast på synliga delar under takveden får ett nytt heltäckande tätskikt av näver. Ställningstaganden under renoveringen och lägningsutförande beskrivs med text och fotografier.

<https://www.youtube.com/watch?v=zyH11fqaYYo>
Renmæmo, Roald & Holmin, Siv. (2003). Neverløyping, undervisningsvideo om løyping av never. Målselv Tradisjonshandverk og Musikk DA

M

En 23 minuters informativ film om nävertäkt, stapling och lagring samt läggning av näver på tak. Även tillverkning av en s.k. *börsvölk* för att bära ut nävern ur skogen demonstreras.

<http://www.byggnadsvard.se/byggnadskultur/tak/materialhornan-torvtak-material-och-teknik>
Blent, Karin. (2000) Byggnadskultur nr.4. Materialhornan- Torvtak – material och teknik.

Här sammanfattas kortfattat historisk och nuvarande förekomst av torvtak med näver som tätskikt. Gröna tak på nytt och gammalt sätt beskrivs och läggning av torv och näver finns närmare beskrivet. Lämplig tidpunkt för utförandet anges vara våren eller tidigt på hösten innan frosten.

Det står att läsa att samtliga torvtak som efter en lång tids experimenterande med moderna material återfår näver som enda tätskikt.

Information till artikeln har bland annat hämtats ur svaren från Nordiska muséets frågelistor.

<http://www.hallahus.se/renovera/taket/navertak/>

M T

Hemsidan *Hålla Hus* är Västerbottens portal för byggnadsvård, hushållning och samhällsutveckling. I ett stycke om nävertaket beskrivs nävret som det egentliga taktäckningsmaterialet, och det synliga skiktet av ved eller torv bara för att hålla nävern på plats. Det står att näver var det helt dominerande takmaterialet fram till mitten av 1800-talet, när det hyvlade stickspånet tog vid. Underlagstaket och läggningsteknik för nävertäckningen beskrivs. Här anges tre lager som det minsta antalet. Fler lager, fem till sju, antas möjligen kunna röra sig om tak där nävern kompletterats med ny näver när den gamla inte hållit tätt. Platonmatta eller papp som kompletterande underlag till nävern avråds då detta förändrar den naturliga fuktvandringen och uttorkningen av näverlagret, vilket förkortar dess livslängd.

<http://user.tninet.se/~rqn035e/taknaver.htm>

H M T

På denna sida med rubriken *Taknäver* ges en kort text om historisk användning av näver, ungefärlig vikt mer m2, pris per kilo och ett par meningar om läggning av näver på tak.

<http://www.murberget.se/upptack/minnespost.aspx?regnr=2543>

H T M

På Läns museet i Västernorrlands hemsida Murberget finns arkivmaterial publicerat. Täckning av nävertak finns beskrivet i en uppteckning från 1916. Det ger en levande bild av taktäckning under 1800-talet, där grannar eller hela byar hjälps åt att täcka ett tak när vädret är lugnt och torrt. »*Ingen nekade denna hjälp, ty man behövde ju själv rätt ofta anlita grannarna för samma sak.*«

Hemmansägaren som författat texten skriver också att »*Det gick åt en förfärlig massa näver till alla taken, och det var därför mycket vanligt, att man stal näver från andra byars skogar. (...) Det förekom därför aldrig, att man högg till ved en björk, som dugde ta näver av.*«

<http://www.timmerbilan.se/bjorknaver/>

M

Företaget timmerbilan i Rättvik är återförsäljare av Sibiriskt näver. Användningsområden för näver, något om historisk användning, vikt och pris per kilo anges.

http://www.rakennusperinto.fi/Hoito/Korjaus_artikkelit_sv/sv_SE/Skogen_ar_varuhuset/

M

På denna finska hemsida som i sin svenska version heter byggnadsarv.fi finns en artikel med rubriken »*Skogen är varuhuset för den som bygger traditionellt*«. Ett stycke i texten behandlar näver som tätskikt och som material beträffat. Kvalitet och hantering av näver beskrivs. Det står dock att det numer är förbjudet att skörda näver från levande träd i Finland.

<http://slojdochbyggnadsvard.se/sv/Vastarvet/Verksamheter/Slojd-o-Byggnadsvard/Faktasidor1/Materialbiblioteket/Naver/>

M

På hemsidan för Slöjd och Byggnadsvård Nääs, Västsveriges centrum för hållbarhet och sunda material, finns en text om näver som material. Texten behandlar användning, odling och tillverkning, transport, hållbarhet/livslängd och underhåll.

<http://www.slojdeniskogen.se/materialen/naver/?lang=sv>

M

Här hittas en kort text om näver som material, dess egenskaper och användningsområden.

<http://www.bygghantverk.eu/naver-27778997>

M

Bygg och Hantverk i Karlskoga är återförsäljare av svensk näver främst avsedd till taktäckning.

<http://www.slojdhaller.se/material-1/2015/12/3/nver-ett-mngsidigt-material>

M

Denna artikel, »*Näver – ett mångsidigt material*«, beskrivs materialets historiska användning och användningsområden, dess egenskaper och näverns uppbyggnad.

<http://www.wikiwand.com/sv/Näver>

M

På denna hemsida finns näver som material beskrivet med egenskaper och dess många användningsområden, bl.a. som historiskt byggmaterial till taktäckning. Exempel på andra användningsområden som nämns är skrivmaterial, till kanoter och tjära. Ett stort antal referenser finns sammanställda som källmaterial, både på svenska och engelska.

http://www.vbm.se/assets/files/Pdf/Vbn_history_69f/1969_1.pdf

M

Via Västerbottens museums hemsida nås tidskriften *Västerbotten* som ges ut av Västerbottens läns hembygdsföreningar. Detta nummer från 1969 innehåller 7 sidor om näver, bestående av text, illustrationer och fotografier. Framförallt behandlas näverslöjd, men också nävertäkt och näverns egenskaper beskrivs.

http://collectiveaccess.murberget.se/media/yilm_ca_system/images/3/9/3/66157_ca_object_representations_media_39361_original.pdf
Berglund, Verner. (1956) Björknäver – ett gott arbetsmaterial i självhushållets tider.

M

3 sidor. I denna digitaliserade version av några boksidor med ovanstående titel beskrivs erfarenheter av näverns goda beständighet och björknävrets mångsidiga användning. »*Ett väl lagt nävertak kan hålla i ett sekel. Det är hållbarare än järnplåt.*«

